

Kremeljske igre: Rusija, Krim in kar sledi

Aleksander Dmitrišin

Embassy of the Russian Federation
12, rue de la Paix
75001 Paris
Téléphone: +33 (0)1 47 53 60 00
Fax: +33 (0)1 47 53 60 01
www.amb.rus.org
www.emb.rus.org

Foto: Ian Mutton/Flickr

Okoliščine: Rusija, omamljena od sanj po imperialni ekspanziji, se spopade s skupino evropskih držav. Prizorišče: Krim. Zgodilo se je pred 151 leti. Popoln poraz ruske armade je zapečatil usodo Ruskega imperija kot najmočnejše celinske velesile v Evropi, ki jo je užival od konca Napoleonskih vojn. Čeprav je izid trenutne krize na krimskem polotoku negotov, pa je jasno, da bo Rusija svojo okupacijo Krima drago plačala. Vprašanje, ki se poraja, je: »Zakaj?«

Preden nadaljujemo, je potrebno na kratko predstaviti dejstva. Krimski polotok, kjer se nahaja oporišče ruske črnomorske flote, je vtisnjen v ruski romantični spomin z dogodki, kot so »junaška obramba« Sevastopola pred velikim evropsko-osmanskim zavezništvom v letih 1854-55 in pred napredovanjem nacistov v letih 1941-42, kot kraj poslednje bitke generala Wranglerja proti Rdeči armadi itd. Zato se je Rusom Hruščova ekscentrična poteza iz leta 1954, ko je krimski polotok prenesel pod jurisdikcijo takratne Ukrajinske sovjetske

socialistične republike, zdela toliko bolj krivična. V zadnjih dvajsetih letih je bilo v Rusiji veliko govora o zakonitosti tega prenosa ter o tem, kaj bi se glede tega dalo storiti. Takoj ko se je pokazala priložnost – tako se zdi –, se je Kremelj odločil, da se bo lotil reševanja problema brez dodatnih ceremonij.

»Krimski gambit«

Konec februarja 2014 so močno oborožene rusko govoreče enote, ki so bile brez vojaških oznak, vkorakale v krimski parlament, razorožile varnostnike

in demonstrativno razobesile rusko zastavo. Ti »vljudni oboroženi ljudje«, kakor so jih imenovali ruski mediji, niso ovirali zasedanja krimskega parlamenta. Poslanci so se zbrali na sestanku in se odpovedali svojim mobilnim telefonom – dejanje, ki ni bilo v ničemer ni bilo povezano z zamaskiranimi možmi z nabitim strelnim orožjem. Poslancev ni nihče videl izstopiti.

Posnetkov o tem, kaj se je dogajalo v krimskem parlamentu, ni. Odločitve parlamenta so bile objavljene prek drugih, predvsem ruskih medijev. Govori

se, da je parlament izglasoval zamenjavo krimskega sveta ministrov. Zlasti odmevna je bila zamenjava premierja, ki je bil zvest novim oblastem v Kijevu, s Sergejem Aksjonovim, zanimivim likom s kriminalno preteklostjo, čigar stranka je dobila približno 3 % glasov na zadnjih regionalnih volitvah na Krimu. Ruski mediji so brez obotavljanja izrazili nepriznavanje »nelegitimne« oblasti v Kijevu in začeli povzdigovati »legitimno« oblast na Krimu.

Krimski gambit, kot ga imenujejo Rusi, je mnoge presenetil. Vendar pa resna analiza dogodkov skoraj brez dvoma kaže na to, da je morala biti poteza načrtovana že v zadnjih dneh zimskih olimpijskih iger. Ko je kosmati medved vpričo svetovne javnosti, ki ga je spremljala prek televizijskih zaslonov, potočil sentimentalno solzo, se, se je že pripravljal, da pokaže svoje ostre zobe. Težko je reči, ali je bil načrt za priključitev krimskega polotoka Rusiji izdelan že prej in je do tedaj ležal v predalu Kremlja ter čakal na pravi trenutek za realizacijo. Vseeno pa se zdi, da gladki potek ruske zasedbe polotoka – še posebej, če jo primerjamo s splošno neučinkovitostjo dejanj ruskih oblasti – kaže v to smer. Veliko težje pa je ugotoviti, ali je bil sam Putin tisti, ki je enotam, sponzoriranim s strani ruske vojske, zaukazal zasedbo krimskega parlamenta ali pa je šlo za relativno spontano akcijo na nižji ravni, ki je bila naknadno vključena v že obstoječi načrt, čigar glavne značilnosti so bile akterjem vsekakor že znane.

Ne glede na točno mikrodinamiko zasedbe Krima ostaja bolj ali manj jasno, da je glavne poteze vlekel Putin. Da bi razumeli, zakaj je do tega prišlo, moramo razumeti miselnost ene osebe, enega in edinega voditelja Rusije – Vladimir-

ja Vladimiroviča Putina. Ne pustimo se zavesti osredotočanju na geostrateško raven spora in močno racionaliziranim teorijam igre: spor glede Krima je v enaki meri oseben, kot je racionalen. Gre tako za kaprico kot za veliko geostrateško zgodbo.

Ozadje krimske invazije

Po desetih letih notranje konsolidacije moči v državi je Putinova oblast danes na vrhuncu. Formula te oblasti se glasi »nekaznovanost za lojalnost«. Podobno kot v fevdalnem sistemu Putinovi izbrani pomagači v zameno za popolno vdanost dobijo na voljo celotne segmente javnega dobrega za lastno okoriščenje in večanje svojega osebnega bogastva. Prikriti primeri korupcije – Jakunin in Serdjukov na zvezni ter Boos in Tkačev na regionalni ravni – prikazujejo, kako sistem deluje. Kako uspešna je bila implementacija tega sistema, smo lahko videli v soglasni politični podpori, ki jo je požela Putinova tvegana igra na krimskem polotoku.

Najbolj osebni izmed razlogov za krimsko avanturo se skriva v mešanici manične ogorčenosti in strahu. Posnetki, na katerih so navadni ljudje skrunili zasebni živalski vrt in galejo Viktorja Janukoviča, so vzbudili strah, da bi se kaj podobnega utegnulo ponoviti v eni izmed dvajsetih Putinovih rezidenc. Zaradi osupljive podobnosti med obema režimoma je bilo nujno potrebno ukrepati zoper tovrstni javni afront.

Maščevanje je bilo v enaki meri malenkostno kot strateško. Karta, na katero Kremelj vse prepogosto igra v notranje-politični igri, se glasi: »pri nas imamo vsaj stabilnost«. Tako je bil torej glavni cilj Moskve destabilizacija delno klientskega režima, ki si je drznil odsta-

viti svojega diktatorja. Udarili so tam, kjer so vedeli, da bo najbolj bolelo. Na začetku je bil strateški načrt ruskega predsednika najbrž še nekoliko nerazločen – namen je bil splošno izsiljevanje novih oblasti v Kijevu in jih opomniti, da je ozemeljska celovitost Ukrajine v ruskih rokah. Rusija je na resnost nevarnosti odcepitve vzhodnih in jugovzhodnih pokrajin Ukrajine pokazala tako, da je aktivno podpirala tamkajšnje proruske demonstracije. Tovrstna zbadanja niso prinesla zelenih rezultatov, saj so poskusi kopiranja krimskega scenarija brez tajne podpore oboroženih sil klavrno propadli. Ker pa so si lokalne kriminalno-poslovne skupine začele obetati korist od korporativnega plenjenja Krima, se je Kremelj odločil, da bo polotok zadržal zase.

Načrt ponovne obuditve imperija

Leto 2014 ni le pognalo strahu v Putinove kosti, temveč je tudi razblinilo njegove sanje. V teh sanjah se ponovno oživljeno truplo Sovjetske zveze prosto sprehaja po prostranih stepah od Kazahstana do Zaporožja. Znana je Putinova izjava, da je bil propad Sovjetske zveze največja geopolitična katastrofa 20. stoletja. V izgradnjo nadomestka države njegovih spominov je vložil veliko truda: oblastna stranka, državne korporacije, ki nadirajo velike dele ruskega gospodarstva, ustrahovani mediji, marionetna sodišča, nadlegovanje opozicije in kratenje manjšinskih pravic – vse to kaže na interne uspehe Putinove vizije.

Putinov uspeh na zunanje-političnem odru pa je bil veliko manj uspešen. Srednjeevropske države nekdanjega vzhodnega bloka in nekatere države nekdanje Sovjetske zveze so se – osvobodene nekdanjega ideologema »gradnje komu-

nizma«, ki jih je nekoč vezal na ruske geopolitične interese – nenavadno složno zapodile v objem Evropske unije in Nata. Njihovo število je iz leta v leto naraščalo in kmalu se je pogubni vpliv Zahoda – kakor ga imenujejo proruski mediji – priplazil do ruskih meja. Okosteneli Putinov režim je z grozo v očeh spremljal, kako prijateljski diktatorji padajo eden za drugim, nekateri – npr. v Kirgiziji in v Ukrajini – nevarno blizu doma.

Razpad Sovjetske zveze je Kremlju pustil asa v rokavu: množico zamrznjenih konfliktov. Hitra zmaga v Gruzijski vojni leta 2008 je pokazala, kako lahko ti konflikti služijo ruskim interesom. To je bila predstava *par excellence*. Kremelj je z nepričakovano predstavo moči ponovno pokazal pripravljenost, da ubrani lastne interese z uporabo vojaške sile.

Gruzijaska vojna je bila prelomnica v sistemu geopolitičnih odnosov v Evropi. Toda za to ne gre kriviti zgolj Rusije – odziv Zahoda nosi enako odgovornost za nastali položaj. Evropske države, kamor se je stekal denar ruskih naravnih bogastev, niso hotele žrtvovati tako velikega vira dohodka. Sankcije, naprtene Rusiji, so bile ukinjene po malce več kot šestih mesecih, kar je ruske oblasti prepričalo, da je denar pomembnejši od politike. Nikomur ni bilo mar za Gruzijo. Zakaj bi bilo komurkoli mar za Ukrajino? Toda, jasno, Ukrajina ni Gruzija in določen odziv je bil pričakovan. Ruska vojska na Krimu je brez oznak prav zaradi previdnega ruskega pristopa, da najprej počaka in vidi, kakšen bo odziv. Vzporednice s Hitlerjevo Nemčijo, ki se širijo po internetu, niso daleč od resnice. Rusija seveda ni Tretji rajh, pa tudi leta 1939 nismo. Toda vseeno je v samem bistvu vzorec enak kot pri priključitvi Sudetov. Vojaško posredovanje proti Rusiji ne

pride v poštev, medtem ko bi sankcije le opraskale vladajočo elito, nastradalo bi pa prebivalstvo.

Pravzaprav je krimski podvig Kremlju odprl številne poti.

Zakaj torej Krim?

V redki skladnosti med politično retoriko in dejanskim namenom je Putin konstantno opominjal rusko gospodarsko in politično skupnost, naj prenese svoj kapital domov. Ve se namreč, da veliko ruskih politikov, medtem ko s stisnjenimi pestmi žugajo proti Zahodu, svoj kapital raje hrani v ZDA in v Evropi. Dejanska odvisnost ruske elite od Zahoda je nekoliko zaskrbljujoča za Kremelj. Če bo grožnja s sankcijami prisilila del elite, da prenese svoj kapital nazaj v Rusijo, bo njihovo lojalnost lažje nadzirati.

Sočasno pa je rusko gospodarstvo vstopilo v obdobje stagnacije. Brez stalnega pritoka naftnega in plinskega denarja bi moral režim za stimulacijo gospodarstva sprejeti nekoliko neprijetne ter potencialno nevarne reforme. V skladu z najboljšo tradicijo malenkostne ruske bistrumnosti pa obstaja še tretja pot: za gospodarsko stagnacijo okriviti nekoga drugega. Krimska zgodba predstavlja primerno izbiro. Sankcije, ki bodo doletele Rusijo, kakršnekoli že bodo, bodo predstavljale perfektno pretvezo za iskanje krivca za notranje težave države v mednarodni skupnosti. Toda kaže se tudi temnejša stran razvoja teh dogodkov. Zadnje desetletje so oblasti skrbno ustvarjale podobo zunanjega sovražnika. Ta zastarela politična metoda je proizvedla nasprotujoče si rezultate, saj mlajše generacije Rusov niso sledile preusmerjanju pozornosti, ki ga je narekoval Kremelj – toda krimska zgodba bi lahko predstavljala novo priložnost.

Dogajanje na Krimu je zadalo kirurški udarec notranji opoziciji. Nacionalistična struja, ki predstavlja steber opozicijskega gibanja, je podprla Putinovo potezo. Medsebojni spopadi med podporniki in nasprotniki priključitve Krima bi lahko na dolgi rok ohromeli že tako šibko opozicijo, kar je voda na kremeljski mlin. Ruska vlada je že izkoristila situacijo za reševanje nekaterih notranjih težav. Medtem ko sta ruska in mednarodna javnost osredotočena na ukrajinsko krizo, je Rusijo zajel val internetne cenzure. Kremelj je omejil dostop oziroma dejansko prevzel nadzor nad vsemi večjimi neodvisnimi mediji, med katerimi so takšni velikani, kot npr. *Lenta.ru*, *Navalny blog* in *Echo of Moscow*. Navsezadnje so bile razvpite Potemkinove vasi postavljene prav na Krimu in v vzhodni Ukrajini: zdaj so znova postavljene, da zakrijejo voluntaristični in neučinkoviti imperialni projekt. In znova so napolnjene s pravimi ljudmi, ki so primorani igrati kot lutke v notranji igri moči.

Kaj sledi?

To je torej Kremelj zaenkrat iztržil iz krimske invazije. Poraja se zanimivejše vprašanje: kaj računa, da bo dobil v prihodnje?

Situacija v Kremlju ni ravno rožnata. Obstaja precejšnje notranje nasprotovanje temu, kar se smatra za Putinov osebni projekt. Javnomenenjska raziskava, ki jo je izvedla agencija, tesno povezana z državo, je pokazala, da 73 % Rusov ne podpira morebitne vojne zaradi Krima. Prav plaz negativnih reakcij na spletu je bil eden od razlogov za zgoraj omenjeno cenzuro interneta.

Kljub agresivni zunanji in notranji propagandi leži pred Kremljem zapleten vozelski nasprotujočih si silnic, ki si jih trudo-

ma prizadeva postaviti v ravnovesje. Če bodo sankcije hujše, kot pričakuje Kremelj, bi lahko bila cena za Krim visoka. Dolgoročni gospodarski padec bi bil katastrofalen za režim, čigar preživetje je delno vezano na obljube o stabilnosti in gospodarski rasti.

V primeru, da bi se Ukrajina odločila, da se postavi po robu ruski intervenciji, Kremelj tvega dolgotrajen in potencialno sramoten konflikt. Četudi se je ruska vojska pobrala iz najnižje točke, je še vedno zastarela, slabo izurjena in neverjetno skorumpirana. V primeru vojne bi se Rusija gotovo oprla na svoje profesionalne elitne enote, vendar je teh relativno malo – premalo, v primeru, da taktika *blitzkriega*, ki smo jo videli v Gruziji, propade.

Ko se bodo patriotska čustva umirila, je težko videti, katere geopolitične koristi bi s tem podvigom pridobila Rusija. Ne moremo izključiti možnosti, da je krimska zgodba samo zviti načrt, kako destabilizirati Ukrajino, dokler Moskva ne najde načina, kako ponovno vzpostaviti nadzor nad državo. Če ta hipoteza drži, potem dosednji rezultati niso v skladu s pričakovanji Kremlja.

Druga možnost je, da si Putin goreče želi »vzeti nazaj« Krim, pokrajino, ki mu je najbrž ostala v spominu kot izjemna kamp destinacija komsomolskih aktivistov ... Toda če želi Rusija oskrbeti svoje meščanstvo z zajetnim kosom toplega morja, bi bilo veliko ceneje, če bi se odločila najeti Antalijo ali Bodrum za naslednjih sto let (pa tudi morska obala je tam lepša) ...

Toda pustimo sarkazem ob strani. Jasno je, da je priključitev Krima, ki bo nedvomno priznana zgolj s strani Abhazije in Južne Osetije, kratkovidna poteza. Subvencionirana in skorumpirana pokraji-

na bo potrebovala priliv sredstev, ki bo zasenčil milijone, ki jih požira nenasitno čečensko gospodarstvo. Prihodnost pokrajine – če odštejemo 21. in 22. Putinovo rezidenco na obali Jalte – je žalostna. Ne samo, da jo lahko čaka mednarodni bojkot, ampak zna se tudi zgoditi, da bo, takoj ko bo Moskvi pošla moč, da jo zadrži, prešla nazaj k Ukrajini. Takšen razplet bi med rusko javnostjo povzročil še večje frustracije kot pa možnost vojne. Veliki načrt obnovitve imperija se znova kaže kot neverjetno nedovzeten za konkretne, vsakodnevne podrobnosti.

Po drugi strani pa je cena za Krim grozovita. Od začetka konflikta je ruski borzni indeks padel za približno 10 % in pričakovati je, da bo padel še nižje. Udarilo bo tudi po že tako devalviranem rublju, ki lahko izgubi do 50 % vrednosti. Poleg ekonomije ima Rusija težave tudi s svojim hudo skrhanim mednarodnim političnim položajem. Zaradi kršenja mednarodnega prava bi lahko bila Rusija ob besedo pri važnejših mednarodnih vprašanjih, kot je npr. konflikt v Siriji. Poleg tega lahko pride pri njenih sosedah do padca zaupanja, kar bi vodilo v agresivnejšo držo Nata in morebitno novo oboroževalno vojno. In če bo Ukrajina vztrajala pri željah po vključitvi v zvezo Nato – kar je za pričakovati, če si Rusija priključi Krim –, bo Rusija izgubila svoje zadnje geopolitično tamponsko območje.

Onkraj geopolitike

Obstaja težnja, da se krimski konflikt analizira v sklopu geopolitike. Kaj pa, če so geopolitične kalkulacije drugotnega pomena za Kremelj? Katere druge koristi bi lahko prinesel ta očitno nevaren podvig?

Najprej so tu Putinove sanje, da bi se na tak ali drugačen način vpisal v zgodovi-

no. In za kaj takega ni nikoli preveč denarja. Med takšne megalomanske projekte, ki kažejo na Putinovo stremljenje k veličini, spadajo olimpijske igre v Sočiju, svetovno nogometno prvenstvo, želja po sodelovanju v OVSE in nenazadnje »vrnitev« Krima. Obstajajo tudi bolj ekstremni elementi njegove vizije, med katere spada nastanek Evrazijske unije z zadnjimi preostalimi zavezniki, ki jih Moskva še ima, ter Putinove blodnje v telefonskem pogovoru z Mustafom Džemilevim, kjer trdi, da je bila ukrajinska osamosvojitve od Sovjetske zveze »izpeljana s proceduralnimi napakami«.

Nato imamo tu konsolidacijo režima v kritičnem trenutku, ko rusko gospodarstvo stoji na robu zgodovinske stagnacije. V zadnjem desetletju je bilo ideološko vodilo ruske vlade »avtoritativni režim za gospodarsko rast«. Lanskoletna gospodarska napoved za Rusijo, ki predvideva dolgoletno recesijo, je dokončno zlomila ta obrazec. Krimski gambit je način, kako izrabiti zunanje dejavnike za notranjo korist. Medtem ko državni mediji prebivalstvu perejo možgane, je z ukinitvijo svobode govora storjen prvi korak na dolgi poti utišanja notranjih nesoglasij.

Trenutno je videti, da gre pri ruski okupaciji Krima bolj za uresničevanje notranjih kot pa zunanjih ciljev. Krimski gambit je vladajoči eliti v Kremlju razdelil svež niz kart. Žal pa bo imelo rusko ljudstvo od tega zgolj stroške, ki najverjetneje ne bodo nizki. ●

Aleksander Dmitrišin je ruski politolog, ekonomist in analitik. Doktoriral je na IMT – Institute for Advanced Studies v Luccii (Italija), trenutno pa dela kot raziskovalec na Central European University (CEU) v Budimpešti.